

πάντες δ' οἱ λοιποὶ εἶνε ἀκατάλληλοι μὲν διὰ παιδάρια, κατάλληλοι δὲ διὰ μὴ παιδάρια, διὰ μεράκια δηλ. καὶ ἐφήβους, δι' ἄνδρας καὶ γέροντας, διὰ λαϊκοὺς καὶ κληρικούς, δι' ἄρχοντας καὶ ἀρχομένους, διὰ φιλοσόφους καὶ τεχνίτας, διὰ πολιτικούς καὶ διδασκάλους, διὰ πένητας καὶ πλουσίους, δι' ἀνεπτυγμένους ἐν γένει καὶ μὴ ἀνεπτυγμένους 1).

Καὶ νῦν ἡ κριτικὴ τῶν Αἰσωπειῶν τούτων μύθων !

Εἴτε ἐξ ἐμπληξίας, εἰς τὴν σύμφυτον αὐτῶν τῶν φρενῶν διαστροφὴν ὑπεύκοντες, εἴτε καὶ ἐν ἐπιγνώσει πάντων τῶν δικανικῶν τεχνασμάτων καὶ πασῶν τῶν σοφιστικῶν καὶ συκοφαντικῶν στρεψολογιῶν τῶν ἐν χρήσει κατὰ τὴν κατὰ κρίσιν τῶν μύθων ὄντες, ἐφήρμοσαν οἱ χαρίεντες κριταὶ ἡμῶν κατὰ τὸ κριτικὸν αὐτῶν ἔργον μετὰ θρησκευτικῆς εὐλαβείας πάσας τὰς περὶ διαστρεβλώσεως καὶ ἀνασκευῆς τῶν μύθων ὑποθήκας τοῦ Θεῶνος λέγοντος : « Ἀνασκευάσομεν δέ.. τοῦτον τὸν τρόπον· ἐπεὶ γὰρ καὶ αὐτὸς ὁ μυθοποιὸς ὁμολογεῖ καὶ ψευδῆ καὶ ἀδύνατα συγγράφειν, πιθανὰ δὲ καὶ ὠφέλιμα, ἀνασκευαστέον δεικνύοντας, ὅτι ἀπίθανα καὶ ἀσύμφορα λέγει· τὸ μὲν οὖν προοίμιον πρόσφορον εἶναι δεῖ τῷ μύθῳ· μετὰ δὲ τὸ προοίμιον ἐκθέσθαι δεῖ τὸν μῦθον, ἐνίοτε δὲ καὶ παρατίθεσθαι.. ἔπειτα δὲ μεταβαίνειν ἐπὶ τὴν ἐπιχείρησιν καὶ ἀνασκευάζειν τῶν εἰρημένων ἕκαστον ἐν μέρει, ἀπὸ τῶν πρώτων ἀρξαμένους, καὶ πρὸς ἕκαστον μέρος τοῦ μύθου ἐφ' ἑκάστου τόπου λόγων εὐπορεῖν πειρωμένους. ληπτέον δὲ τὰ ἐπιχειρήματα ἐκ τόπων τῶνδε· ἐκ τοῦ ἀσαφοῦς,

1) Ἀκατάλληλοι διὰ τὴν τρυφεράν ἡλικίαν εἶνε οἱ μῦθοι οὗτοι μάλιστα ἕνεκα τῆς σπουδαιότητος τῶν πραγμάτων, ἅτινα ἐν αὐτοῖς ἐξελίσσονται. Τὰ διανοήματα καὶ αἱ ἠθικαὶ ἀρχαί, αἵτινες περιέχονται ἐν αὐτοῖς, εἶνε ὡς ἐκ τῆς ποιότητος αὐτῶν φύσει ἀπερινόητοι κατὰ τὴν ἡλικίαν ταύτην τὴν παιδικήν. Τούτων τῶν μύθων 11 εἶνε κατάλληλοι μᾶλλον διὰ διδασκάλους, γονεῖς καὶ ἄρχοντας ἢ διὰ παιδάρια, ὡς π. χ. ὁ μῦθος 312 κτλ. 19 προαπαιτοῦσιν πλειοτέρας γνώσεις ἐκείνων, ἃς ἔχουσιν οἱ μικροὶ παῖδες, ὡς π. χ. ὁ μῦθος 157 κτλ. 35 προαπαιτοῦσι φιλοσοφικὰς τινὰς γνώσεις, ὡς π. χ. οἱ μῦθοι 83. 118. 349 κτλ. 39 προαπαιτοῦσιν ἐμπειρίαν τινὰ τοῦ κοινωνικοῦ βίου, ὡς π. χ. οἱ μῦθοι 79. 314 κτλ. 46 προαπαιτοῦσι ἐμπειρίαν τινὰ τοῦ πολιτικοῦ βίου, ὡς π. χ. οἱ μῦθοι 76. 80. 94. 105 κτλ. 66 προαπαιτοῦσιν ἀνάπτυξιν πλειοτέραν ἢ κατὰ παιδάρια ἑξαετηρὴ καὶ ἑπταετηρὴ καὶ δεκαετηρὴ, ὡς π. χ. οἱ μῦθοι 69. 86. 89. 93. 99 κτλ. 19 μύθων ἢ ἐκθεσις εἶνε ἄτεχνος ἢ ἀπρεπῆς καὶ ἀνάρμοστος διὰ παιδάρια μαθητεύοντα ὡς π. χ. ἢ ἐκθεσις τῶν μύθων τῶν ὑπ' ἀριθμ. 371. 395. 406 κτλ. κτλ. Δίδαγμα ἴδμεν κακόηθες οὐδὲν ἐν οὐδενὶ τῶν 426 μύθων ἐμπεριέχεται, ὅσον ἐγὼ νὰ νοήσω δύναμαι.

ἐκ τοῦ ἀπιθάνου, ἐκ τοῦ ἀπρεποῦς, ἐκ τοῦ ἐλλιποῦς, ἐκ τοῦ πλεονάζοντος, ἐκ τοῦ ἀσυνήθους, ἐκ τοῦ μαχομένου, ἐκ τῆς τάξεως, ἐκ τοῦ ἀσυμφόρου ἐκ τοῦ ἀνομοίου, ἐκ τοῦ ψευδοῦς . . Σμικρὸν διαλάττει τὸ γύμνασμα τοῦτο δικανικῆς ὑποθέσεως » 1).

Λέγουσι δηλ. ἐπὶ λέξει τάδε :

« Τί ἔχει νὰ διδαχθῆ ὁ παῖς ἐκ τοῦ μύθου 16 « Ὄνος καὶ λύκος »; λόγους καὶ πράξεις δουλοπρεπεῖς, οἷοι οἱ τοῦ ὄνου . . καὶ τὸ διὰ στόματος τοῦ λύκου διακρυπτόμενον ἀπαισίον δίδαγμα ὡς συμπέρασμα τοῦ μύθου « Καλὰ νὰ πάθω! Ἐγὼ εἶμαι τώρα τόσων χρόνων σφαγεύς, τί μοῦ ἐχρειάζεται ν' ἀφήσω τὴν παλαιάν μου τέχνην »; Ὁ μῦθος οὗτος προφανῶς τείνει νὰ στερεώσῃ τὸν κακὸν ἐπὶ τὴν κακίαν, εἶνε δὲ ἀντικρὺς ἐναντίος πρὸς τὸ χριστιανικὸν πνεῦμα τῆς μετανοίας καὶ τῆς ἠθικῆς ἀναγεννήσεως ».

Καὶ μὴν ὄραν μοι δύο μὲν ἡλίους δοκῶ,  
δισσὰς δὲ Θήβας καὶ πόλισμ' ἐπτάστομον·  
καὶ ταῦρος ἡμῖν πρόσθεν ἠγεῖσθαι δοκεῖς,  
καὶ σῶ κέρατα κρατὶ προσπεφυκέναι.  
ἀλλ' ἢ ποτ' ἦσθα θήρ; τεταύρωσαι γὰρ οὔν 2).

Δύο ἡλίους ἔβλεπεν ὁ δαιμονοβλαβῆς Πενθεύς καὶ δύο Θήβας καὶ ταῦρος τοῦ ἐφαίνετο ὁ θεὸς Διόνυσος καὶ κέρατα τοῦ ἐφαίνοντο οἱ βόστρυχοι τῆς κεφαλῆς τοῦ θεοῦ καὶ θηρίον ὁ πρὸ αὐτοῦ μέγας θεός. « Παρορᾶν » δὲ λέγει τοῦτο ὁ Πλούταρχος καὶ « ἐκτροπὴν καὶ παρακίνησιν τῶν λογισμῶν », ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω 3).

Δύο ὄνους βλέπουν καὶ οἱ ἡμέτεροι κ. κριταὶ καὶ δύο λύκους καὶ στερέωσις τοῦ κακοῦ ἐν τῇ κακίᾳ φαίνεται αὐτοῖς ἢ ἀποκλειστικὴ ἀφοσίωσις ἐκάστου εἰς τὸ ἴδιον ἔργον καὶ καταπάτησις τοῦ « χριστιανικοῦ πνεύματος τῆς μετανοίας καὶ τῆς ἠθικῆς ἀναγεννήσεως » (!) τὸ νὰ ἀπέχη τις ἐπιχειρήσεων, πρὸς ἃς οὐδεμίαν φυσικὴν ἐπιτηδειότητα ἔχει, καὶ τὸ νὰ μὴ ἀναλαμβάνῃ τις ἔργα, ἅτινα οὐδέποτε ἐδιδάχθη, ἅτινα οὐδέποτε ἔμαθεν. Ἐκτροπὴ τελεία καὶ παρακίνησις μεγίστη τῶν λογισμῶν, ὡς βλέπει ἕκαστος καὶ ἰδίοις ὀφθαλμοῖς πλέον.

1) Θεῶν, Προγυμνάσματα 3, Walz τόμ. 1, σελ. 178-179. Spengel τόμ. 2, σ. 76.

2) Εὐριπίδης, Βάκχαι 918, Dindorf.

3) Ἰδ. ἀνωτ. σελ. 378, ἐν ἀρχῇ.

Οὐδεμία ἀρχὴ ἐνισχύει τὸν ἄνθρωπον ἐν τῇ ἠθικότητι, οὐδεμία ἀρχὴ προάγει καὶ κατακοσμεῖ τὸν ἀνθρώπινον βίον ἐν τῇ κοινωνίᾳ πλειότερον τῆς ἀρχῆς τῆς ἐναποκειμένης ἐν τῷ ὑβριζομένῳ Αἰσωπείῳ τούτῳ μύθῳ 1), καθ' ἣν « ἕκαστος πρέπει ἀποκλειστικῶς νὰ εἶνε ἀφωσιωμένος εἰς τὸ ἴδιον αὐτοῦ ἔργον ἀπέχων πάσης ἑτεροπραγμοσύνης καὶ πολυπραγμοσύνης. Ταύτην καὶ ἡ Ἱερὰ Γραφή καὶ οἱ Ἑλληνες ποιηταὶ καὶ συγγραφεῖς καὶ οἱ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις παιδαγωγοὶ καὶ φιλόσοφοι ἐκθύμως συνιστῶσι καὶ ἐξόχως τιμῶσι.

« Τέκνον, μὴ περὶ πολλὰ ἕστωσαν αἱ πράξεις σου· ἐὰν πληθυνῆς, οὐκ ἀθωωθήσῃ, καὶ ἐὰν διώκῃς, οὐ μὴ καταλάβῃς», λέγει ἡ Ἱερὰ Γραφή 2).

Δαιμονίη, μὴ μοί τι λίην ἀκαχίζῃς θυμῷ . .  
ἀλλ' εἰς οἶκον ἰούσα τὰ σ' αὐτῆς ἔργα κόμιζε,  
ἰστόν τ' ἠλακάτην τε, καὶ ἀμφιπόλοισι κέλευε  
ἔργον ἐποίχεσθαι. πόλεμος δ' ἄνδρεςσι μελήσει  
πᾶσιν, ἐμοὶ δὲ μάλιστα, τοὶ Ἰλίῳ ἐγγεγάασιν,

λέγει ὁ Ὅμηρος 3).

Τέχναι δ' ἐτέρων ἕτεραι· χρῆ δ' ἐν εὐθείαις ὁδοῖς στείχοντα  
μάρνασθαι φυᾶ.

πράσσει γὰρ ἔργῳ μὲν σθένος,  
βουλαῖσι δὲ φρῆν, ἐσόμενον προῖδειν  
συγγενῆς οἷς ἔπεται,

λέγει ὁ Πίνδαρος 4) καὶ πάλιν :

Ἵφ' ἄρμασιν ἵππος,  
ἐν δ' ἀρότρῳ βοῦς· παρὰ ναῦν δ' ἰθύει τάχιστα δελφίς·  
κάπρῳ δὲ βουλευόντα φόνον κύνα χρῆ τλάθυμον ἐξευρεῖν 5).

1) ὄνος καὶ λύκος, (ἐκδ. Halm 334· ἐκδ. Κοραῆ 259 καὶ σελ. 390), εἰς τῶν ἐν τοῖς ἀρίστοις μύθοις ἀναγεγραμμένων ἴδ. ἀν. σελ. 378, σημ. 3.

2) Σοφία Σιράχ 11, 10.

3) Ὅμηρος, Ἰλιάδ. Ζ 486 καὶ ἐξ. Τὰ αὐτὰ καὶ ἐν Ὀδυσ. α 356 καὶ φ 350.

4) Πίνδαρος, Νεμεονικῶν 1, 25.

5) Πίνδαρος, ἀπ. 234, ἐκδ. Bergk, σελ. 457, καὶ Πλούταρχος, Περὶ ἠθικῆς ἀρετῆς 451 D καὶ E. Περὶ εὐθυμίας 472 c.

Ἐπαντα δυσχέρεια, τὴν αὐτοῦ φύσιν  
ὅταν λιπὼν τις δρᾷ τὰ μὴ προσεικότα,

λέγει ὁ Σοφοκλῆς 1).

«Μὴ πάντα ἐπίστασθαι προθύμεο, μὴ πάντων ἀμαθῆς γένη», λέγει ὁ Δημόκριτος 2).

Ὁ δὲ Πλάτων : « Πρῶτον μὲν φύεται ἕκαστος οὐ πάνυ ὁμοιος ἑκάστῳ, ἀλλὰ διαφέρων τὴν φύσιν, ἄλλος ἐπ' ἄλλου ἔργου πρᾶξιν. ἢ οὐ δοκεῖ σοι ; Ἐμοιγε. Τί δέ ; πότερον κάλλιον πράττει ἂν τις εἰς ὧν πολλὰς τέχνας ἐργαζόμενος ἢ ὅταν μίαν εἰς ; Ὅταν, ἢ δ' ὅς, εἰς μίαν — ἀδύνατον ἕνα πολλὰς καλῶς ἐργάζεσθαι τέχνας — τέχνην γὰρ ἱκανὴν πολλῆς ἀσκήσεως ἅμα καὶ μαθημάτων πολλῶν δεομένην κέκτηται πολίτης ἀνὴρ τὸν κοινὸν τῆς πόλεως κόσμον σώζων καὶ κτώμενος, οὐκ ἐν παρέργῳ δεόμενον ἐπιτηδεύειν· δύο δὲ ἐπιτηδεύματα ἢ δύο τέχνας ἀκριβῶς διαπονεῖσθαι σχεδὸν οὐδεμία φύσις ἱκανὴ τῶν ἀνθρωπίνων — εἰς μίαν ἕκαστος τέχνην ἐν πόλει κέκτημενος ἀπὸ ταύτης ἅμα καὶ τὸ ζῆν κτάσθω — ἐθέμεθα δὲ δήπου καὶ πολλάκις ἐλέγομεν.. ὅτι ἕνα ἕκαστον ἐν δέοι ἐπιτηδεύειν τῶν περὶ τὴν πόλιν, εἰς ὃ αὐτοῦ ἢ φύσις ἐπιδειοτάτη πεφυκυῖα εἶη . . καὶ μὴν ὅτι γε τὸ τὰ αὐτοῦ πράττειν καὶ μὴ πολυπραγμονεῖν δικαιοσύνη ἐστὶ — ἢ καὶ τοῦτο τοῖς ἔμπροσθεν ἔπεται, ὅτι εἰς ἕκαστος ἐν μὲν ἂν ἐπιτηδεύματι καλῶς ἐπιτηδεύοι, πολλὰ δ' οὐ, ἀλλ' εἰ τοῦτο ἐπιχειροῖ, πολλῶν ἐφαπτόμενος πάντων ἀποτυγχάνοι ἂν, ὥστε εἶναι που ἐλλόγιμος ; καὶ ἔτι γε τούτων . . φαίνεται μοι εἰς σμικρότερα κατακεκερματίσθαι ἢ τοῦ ἀνθρώπου φύσις, ὥστε ἀδύνατος εἶναι πολλὰ καλῶς μιμεῖσθαι, ἢ αὐτὰ ἐκεῖνα πράττειν, ὧν δὴ καὶ τὰ μιμήματά ἐστιν ἀφομοιώματα — ταῦτα ἠγούμενον, ἅπερ οἶδεν, εἰδέναι μόνον, πλείω δὲ μή. βελτίστη γοῦν καὶ σωφρονεστάτη τῶν ἔξεων αὕτη — οὐκ ἔστι διπλοῦς ἀνὴρ παρ' ἡμῖν οὐδὲ πολλαπλοῦς, ἐπειδὴ ἕκαστος ἐν πράττει . . οὐκοῦν διὰ ταῦτα ἐν μόνῃ τῇ τοιαύτῃ πόλει τὸν τε σκυτοτόμον σκυτοτόμον εὐρήσομεν καὶ οὐ κυβερνήτην πρὸς τῇ σκυτοτομίᾳ, καὶ τὸν γεωργὸν γεωργὸν καὶ οὐ δικαστὴν πρὸς τῇ γεωργίᾳ, καὶ τὸν

1) Σοφοκλῆς, Φιλοκτήτης 902.

2) Δημόκριτος, ἀπόσπ. 142, ἔκδ. Mullach, Fragm. Philos. Graec. τόμ. 1, σελ. 349. Ἐτι ἀπόσπ. 143 : Ὁ ἀντιλεγόμενος καὶ πολλὰ λεισχηνευόμενος ἀφυῆς εἰς μάθησιν τῶν χρή.



πολεμικὸν πολεμικὸν καὶ οὐ χρηματιστὴν πρὸς τῇ πολεμικῇ, καὶ πάν-  
τας οὕτω—οὐ γὰρ δήπου Ὀμηρὸν γε τὸν θειότατον τε καὶ σοφώτατον  
ποιητὴν ἀγνοεῖν δοκεῖς, ὡς οὐχ οἶόν τε ἦν ἐπίστασθαι καλῶς. ἐκεῖνος  
γὰρ ἐστὶν ὁ λέγων τὸν Μαργίτην πολλὰ μὲν ἐπίστασθαι, κακῶς δέ,  
φησι, πάντα ἠπίστατο . . . πολλὰ μὲν ἠπίστατο ἔργα, κακὸν δὲ ἦν  
αὐτῷ ἐπίστασθαι πάντα ταῦτα » 1).

Καὶ ὁ Ἀριστοτέλης: « Ἐν γὰρ ὑφ' ἑνὸς ἔργον ἄριστ' ἀποτελεῖ-  
ται· δεῖ δ' ὅπως γίνηται τοῦθ' ὄραν τὸν νομοθέτην, καὶ μὴ προστάτ-  
τειν τὸν αὐτὸν αὐλεῖν καὶ σκυτοτομεῖν — βέλτιον ἕκαστον ἔργον τυγ-  
χάνει τῆς ἐπιμελείας μονοπρακτούσης ἢ πολυπραγμονούσης » 2).

Καὶ ὁ Ξενοφῶν: « Οὗτοι κράτιστα ἕκαστα γίνονται, οἱ ἂν ἀφέ-  
μενοι τοῦ πολλοῦ προσέχειν τὸν νοῦν ἐπὶ ἑν ἔργον τρέπωνται — Αἱ  
τέχναι διαφερόντως ἐν ταῖς μεγάλαις πόλεσιν ἐξεργασμέναι εἰσὶ . . . ἐν  
μὲν γὰρ ταῖς μικραῖς πόλεσιν οἱ αὐτοὶ ποιοῦσι κλίνην, θύραν, ἄρο-  
τρον, τράπεζαν, πολλακίς δ' ὁ αὐτὸς οὗτος καὶ οἰκοδομεῖ — ἀδύνατον  
οὖν πολλὰ τεχνώμενον ἄνθρωπον πάντα καλῶς ποιεῖν. ἐν δὲ ταῖς με-  
γάλαις πόλεσιν διὰ τὸ πολλοὺς ἕκαστου δεῖσθαι ἀρκεῖ καὶ μία ἕκαστω  
τέχνη εἰς τὸ τρέφεσθαι, πολλακίς δὲ οὐδ' ὅλη μία, ἀλλ' ὑποδήματα  
ποιεῖ ὁ μὲν ἀνδρεῖα, ὁ δὲ γυναικεῖα . . . ἀνάγκη οὖν τὸν ἐν βρα-  
χυτάτῳ διατρίβοντα ἔργῳ τοῦτον καὶ ἄριστα διηναγκάσθαι  
τοῦτο ποιεῖν » 3).

Καὶ ὁ Πλούταρχος: « Οὐ πάντα πάντων ἐστίν, ἀλλὰ δεῖ τῷ Πυ-  
θικῷ γράμματι πειθόμενον αὐτὸν καταμαθεῖν· εἶτα χρῆσθαι πρὸς ἑν ὃ  
πέφυκεν, καὶ μὴ πρὸς ἄλλον ἄλλοτε βίου ζῆλον ἔλκειν καὶ παραβιά-  
ζεσθαι τὴν φύσιν » 4).

Καὶ ὁ Ἀριστοφάνης: « Ἐρδοὶ τις ἦν ἕκαστος εἰδείη τέχνην » 5).

Καὶ ὁ Μένανδρος: « Πολὺ κρεῖττόν ἐστιν ἐν καλῶς μεμαθηκένοι ἢ  
πολλὰ φαύλως περιβεβληῖσθαι πράγματα » 6).

1) Κατὰ σειρὰν Πλάτων, Πολιτεία 370 B. 374 A. Νόμοι 846 D — 847 A. Πολι-  
τεία 433 A. 394 E. 395 B. Σοφιστής 230 D. Πολιτεία 397 E. Ἀλκιβιάδης 2, 147 C.  
Ἔτι πρβλ. καὶ Πολιτ. 434 C. 453 B. Kingel *Epilogum Graec. Fragm. Lipsiae*  
1877 σελ. 68, ἀπόσπ. 3 περὶ τοῦ Μαργίτου.

2) Ἀριστοτέλης, Πολιτικά 1273, 6, 9. 1299, α, 38. Πρβλ. αὐτόθ. καὶ 1252, 6, 1.

3) Ξενοφῶν, Κύρου Παιδεία 2, 1, 21 καὶ 8, 2, 5.

4) Πλούταρχος, Περὶ εὐθυμίας 472 C.

5) Ἀριστοφάνης, Σφήκες 1431, ἔκδ. Dindorf.

6) Μένανδρος, ἀποσπ. 683, Kock τόμ. 3, σελ. 197 καὶ ἐν τῷ Ἀνθολογίῳ τοῦ  
Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ 13, 15.

Καὶ ὁ Σιμπλίκιος : « Πᾶσα γὰρ πόλις τότε συμφερόντως ἑαυτῇ καὶ δικαίως οἰκεῖται, ὅταν ἕκαστος τῶν ἐν αὐτῇ τὸ ἑαυτοῦ ἔργον ἐκπονῶν, μὴ πολυπραγμονῇ, ἀλλ' ὁ μὲν χαλκεὺς καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστος τῶν τοιούτων τὸ ἑαυτοῦ ἔργον χρήσιμον τῇ πόλει παρέχει » . . 1).

Καὶ ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς ἐν ταῖς παροιμίαις αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερον : α Δεῖ κώπην ἐλαύνειν μαθόντα — τὸ πολλὰ πράττειν ἐστὶ πανταχοῦ σαπρὸν — τὸ πολλὰ πράττειν οὐκ ἐν ἀσφαλεῖ βίῳ — τὸν φρουρὸν δεῖ φρουρεῖν, τὸν ἐρῶντα δεῖ ἐρᾶν — ἦν ἔλαχες Σπάρταν, ταύτην κόσμει — λίθος κυλιόμενος φῦκος οὐ ποιεῖ — ὁ δύο πτώκας διώκων οὐδέτερον καταλαμβάνει — ὁ δυνεῖν ἐπιθυμήσας οὐδέτερου ἔτυχεν — ψιλὸς ὀφθήσει πολλοῖς ἀσχολούμενος 2) — Θέλει τέχνη τ' ἄργανο — δυὸ χειμωνικά σὲ μιὰ μασχάλη — ἦ παππᾶς παππᾶς ἦ ζευγᾶς ζευγᾶς ἦ καθάριος μυλωνᾶς — ὅποιος κυνηγᾷ δυὸ λαγούς κἀνένα δὲν πιάνει — Ὅποιος ἀνακατόνεται σὲ πολλά, λίγα βγάζει πέρα — πολυτεχνίτης καὶ ἐρημοκαλυβήτης — ποῦ πᾶς κακὴ τύχη ; Στοῦ πολυτεχνίτη τὸ σπίτη — στοῦ πολυτεχνίτη τὸ σπίτι συμφορὰ καὶ καταδίκη — πουλοπιάστης καὶ ψαρᾶς ἔρημο τὸ σπίτι του — ψαρᾶς καὶ πουλοπιάστης ἔρημο καλύβι ἔχει καὶ γδυμνὰ παιδιὰ » κτλ. κτλ.

Καὶ ὁ Κικέρων : « Ἀρίστη παραίνεσις ἡ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ ταύτῃ παροιμία : Ἔρδοι τις ἦν ἕκαστος εἰδείη τέχνην » 3).

Καὶ ὁ πολὺς Herbart : « Ἡ κοινωνία τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ πολλοῦ χρόνου ἐθεώρησεν ἀναγκαίαν τὴν κατανομὴν τῆς ἐργασίας, ὅπως ἕκαστος καλῶς ἐπεξεργάζεται ὅτι κατασκευάζει — πάντες πρέπει ἐρασιτέχναι εἰς πάντα νὰ εἶνε, ἕκαστος ὅμως πρέπει νὰ εἶνε τέλειος εἰς ἓν ἔργον » 4).

Ὁ δὲ πολὺς Lotze βαθύτατα ἐφιλοσόφησε περὶ τε τῆς παιδευτικῆς δυνάμεως τῆς ἐργασίας καὶ περὶ τῆς μεγίστης ἐπιδράσεως, ἣν ἀσχεῖ

1) Σιμπλίκιος, Ἐξήγησις εἰς Ἐπικτήτου Ἐγχειρίδιον, κεφ. 54, ἐκδ. Dübner, σελ. 64, στίχ. 27 καὶ ἐξ.

2) Παροιμιογράφοι, Appendix Proverbiorum 4, 83. Μακάριος 8, 39 μετὰ τῆς ὑποσελιδ. σημ. 8, 43. Διογενειανὸς 8, 46. Ἀποστόλιος 8, 59. 10, 72. 12, 33. 33 α.

3) Cicero, Tusculan. disputation. 1, 18, 41: Bene enim illo Graecorum proverbio praecepitur: Quam quisque norit autem in hac se exerceat. Ἰδ. καὶ Παροιμιογρ. τόμ. 2, σελ. 219, σημ. 39.

4) Herbart, Allgemeine Pädagogik, βιβλ. 1, κεφ. 2, § 2. ἐνθ. ἄνωτ. σελ. 84 καὶ 85: Die menschliche Gesellschaft hat längst Theilung der Arbeit nöthig gefunden, damit jeder das, was er fertigt recht machen könne. . . Alle müssen Liebhaber für Alles, Jeder muss Virtuose in einem Fache sein.

αὕτη τε καὶ ἡ κατανομὴ αὐτῆς εἰς διάφορα ἐπαγγέλματα καὶ ἡ ἀποκλειστικὴ ἐξάσκησις καὶ ἀφοσίωσις εἰς αὐτὰ ἐπὶ τε τῆς ἠθικοποιήσεως τῆς κοινωνίας καὶ ἐπὶ τῆς διακοσμήσεως τοῦ βίου ἐν τῷ Μικροκόσμῳ αὐτοῦ 1).

Ἡ δὲ ἐπιτροπὴ τῶν ἐν Λειψία διευθυντῶν τῶν σχολείων συμπεριέλαβεν αὐτὸν δὴ τοῦτον τὸν ἐνταῦθα παρ' ἡμῖν κακιζόμενον Αἰσώπειον μῦθον « Ὄνος καὶ λύκος » ἐν τῷ Γερμανικῷ αὐτῶν Ἀναγνωσματαρίῳ 2).

Λοιπὸν πάντες, ἀπὸ τοῦ Ὀμήρου μέχρι σήμερον, ὁμοφωνοῦσιν περὶ τῆς πολυτίμου ἀξίας τοῦ ἐν τῷ εἰρημένῳ Αἰσωπείου μύθου διδάγματος. Πρὸς πάντας τούτους διαφωνοῦσι μόνον οἱ παρ' ἡμῖν κριταί, φαῦλον τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ θεωροῦντες. Διὰ τί;

Ἴδου διατί!

« Ἡ ψυχὴ ὑπὸ ἀμετρίας παθῶν ἐξίσταται τῶν λογισμῶν, καὶ δόξαι τότε αὐτῇ ψευδεῖς καὶ πονηραὶ παρὰ τὴν αὐτῆς φύσιν διανίστανται, αὐτὸ ἐκεῖνο τὸ τῶν μεθυόντων πάθος, οἷς ἡ πλησμονὴ ἐπεγείρασα τὰ ἔνδον νοσήματα, ὥσπερ ἐκ φωλεοῦ ἐρπετά, συγχεῖ τὸν νοῦν, καὶ φθέγγεσθαι προσαναγκάζει τὰς τῶν ἐρπετῶν τούτων φωνάς » 3)

« Ὅμοια πρὸς τ' ἀνωτέρω διδάσκει καὶ ὁ 17<sup>ος</sup> μῦθος « ἐρίφιον καὶ λύκος ».

Ὁ μῦθος οὗτος εἶνε ὁ Αἰσώπειος μῦθος « Ἐρίφος καὶ λύκος » 4), διδάσκων τὰ αὐτὰ πολύτιμα διδάγματα τοῖς ἄνω καταλεχθεῖσι καὶ ἐξελέγχων τὴν αὐτὴν δεινὴν διαστροφὴν τῶν φρενῶν τῶν ἡμετέρων κριτῶν.

« Διὰ τοῦ μύθου « τράγος καὶ ἀλώπηξ » μέλλουσι νὰ διδαχθῶσιν οἱ παῖδες τὰς πονηρὰς σκέψεις καὶ πράξεις τῆς ἀλώπεκος, τὸ ψεῦδος, τὴν ἀπάτην, τὸν ἐμπαιγμὸν, τὴν ἐπιχαιρεκακίαν καὶ ἐν γένει τὴν κακίαν, ἧτις μάλιστα καὶ θριαμβεύουσα παρίσταται παρὰ τοὺς στοιχειωδεδεστέρους παιδαγωγικοὺς κανόνας. Τὸν μῦθον τοῦτον ὡς καὶ τὸν

1) Lotze, Mikrokosmos, Leipzig 1866, τόμ. 2, σελ. 436-437. τόμ. 3, σελ. 252-272 καὶ ἰδίως σελ. 252. 253. 255. 260. 270. πρβλ. καὶ σελ. 441.

2) Deutsches Lesebuch v. einer Kommission der Schuldirektoren Leipzigs I Stufe, ἔκδ. 1893, σελ. 105, ἀριθ. 162.

3) Μάξιμος ὁ Τύριος, λόγ. 33, 5.

4) Εἰς τῶν 68 ἀρίστων Αἰσωπειῶν μύθων. Ἴδ. ἀν. σελ. 378, σημ. 1. (Halm 134. Κοραῆς 94 καὶ σελ. 318).

ἀκόλουθον «Κλέπτης καὶ ξενοδόχος» ὑπάγει ὁ συγγραφεὺς ὑπὸ τὸ κεφάλαιον Φρόνησις καὶ ἀφροσύνη. Θὰ ἤρμοζον ὅμως ἀμφότεροι οὗτοι οἱ μῦθοι, ὡς καὶ πολλοὶ ἄλλοι, μᾶλλον εἰς κεφάλαιον ἐπιγραφόμενον «Ἡ κακία καὶ ἡ πονηρία θριαμβεύουσιν». Ὅπως ἐκεῖ ἡ πονηρὰ καὶ ἡ κακὴ ἀλώπηξ, οὕτω καὶ ἐνταῦθα οὐδὲν κακὸν πάσχει ὁ αἰσχροὺς καὶ δόλιος κλέπτης, ἀλλὰ τούναντίον θριαμβεύει, τιμωρεῖται δὲ ὁ ξενοδόχος αὐτός, ὃν ὁ συγγραφεὺς ὡς ἐπίμετρον παριστᾷ ἐν ἀρχῇ τοῦ μύθου ὡς πολὺ καλόν.

«Τὸ μὴ ἀξιοῦν ἀμαρτάνειν τοὺς φαύλους μανικόν· ἀδυνατοῦ γὰρ ἐφίεται» 1).

Οἱ μῦθοι οἱ οὕτως ἀθέως ἐκφραυλιζόμενοι ἐνταῦθα εἶνε δύο τῶν 68 ἀρίστων Αἰσωπείων μύθων «Τράγος καὶ ἀλώπηξ» καὶ «Κλέπτης καὶ πανδοχεύς» ἢ «Κλέπτης καὶ ξενοδόχος» 2) διδάσκοντες, ὡς παντὶ τῷ μὴ σεσαλευμένον τὸν ἐγκέφαλον ἔχοντι δῆλον, ταῦτα τὰ πολῦτιμα βιωτικὰ διδάγματα: «Οὐδέποτε πρέπει ἄνευ προηγουμένης ἐμβριθοῦς καὶ ἀκριβοῦς ἐξετάσεως τοῦ δυνατοῦ ἢ μὴ δυνατοῦ τοῦ σκοπομένου πρὸς ἐκτέλεσιν πράγματος ἀφρόνως νὰ ρίπτηται τις εἰς τὴν ὄντως αὐτοῦ. Οὐδέποτε πρέπει τις νὰ εἶνε τόσο ἀπερίσκεπτος, ὥστε εἰς τοὺς πρώτους τυχόντας λόγους τοῦ πρώτου τυχόντος ἀνθρώπου νὰ πιστεύῃ. Ὁλεθρὸς ἐπακολουθεῖ εἰς πᾶσαν ἐπιπολαιότητα καὶ εὐπιστίαν, ὅτε ἡ μετάνοια εἶνε ἀνωφελὴς πλέον» — Διδάγματα ὀρθότατα καὶ βιωφελέστατα, πολλαχόθεν ἐκ πολλῶν σεμνῶν στομάτων ἀκουόμενα:

Λέγει κατὰ τῆς ἐπιπολαιότητος ὁ Θεόγνις (633):

Βουλεύου δὶς καὶ τρίς, ὃ τοι κ' ἐπὶ τὸν νόον ἔλθη·  
ἀτηρὸς γὰρ τοι λάβρος ἀνὴρ τελέθει.

Λέγει ὁ Αἰσχύλος (ἀπόσπ. 258 Dindorf):

Οὐ χρὴ ποδώκη τὸν τρόπον λίαν φορεῖν·  
σφαλεῖς γὰρ οὐδεὶς εὖ βεβουλευῆσθαι δοκεῖ.

Λέγει ὁ Σοφοκλῆς (Οἶδ. τύρ. 617):

Φρονεῖν οἱ ταχεῖς οὐκ ἀσφαλεῖς.

Λέγει ὁ Εὐριπίδης (ἀπόσπ. 1019. Dindorf):

Τὸ δ' ὠκὺ τοῦτο καὶ τὸ λαιψηρὸν φρενῶν  
εἰς πημονὰς καθῆκε πολλὰ δὴ βροτούς.

Λέγει ὁ Ἡρόδοτος (7, 10, 6): Ἐπειχθῆναι μὲν νυν πρῆγμα τίττει

1) Μάρκος Ἀντωνῖνος τῶν εἰς ἑαυτὸν 11, 18, δέκατον.

2) Halm, Αἰσωπείων μύθ. συναγ. ἀριθ. 45. 196. καὶ 196 6.



σφάλματα, ἐκ τῶν ζημίαι μεγάλαι φιλέουσι γίνεσθαι, ἐν δὲ τῷ ἐπι-  
σχεῖν ἔνεστι ἀγαθὰ, εἰ μὴ παραυτικά δοκέοντα εἶναι, ἀλλ' ἀνά χρό-  
νον ἐξεύροι τις ἄν. — Λέγει ὁ Ξενοφῶν (Οἰκονομ. 11, 8): Οἱ θεοὶ  
τοῖς ἀνθρώποις ἄνευ . . τοῦ γινώσκειν τε ἃ δεῖ ποιεῖν καὶ ἐπιμελεῖ-  
σθαι ὅπως ταῦτα περαίνηται οὐ θεμιτὸν ἐποίησαν εὖ πράττειν. —  
Λέγει ὁ Θουκυδίδης (3, 42, 1): Νομίζω τε δύο τὰ ἐναντιώτατα  
ταῦτα εὐβουλία εἶναι, τάχος τε καὶ ὀργήν, ὧν τὸ μὲν μετ' ἀνοίας φι-  
λεῖ γίγνεσθαι, τὸ δὲ μετ' ἀπαιδευσίας καὶ βραχύτητος γνώμης. —  
Λέγει ὁ Ἀντιφῶν (Περὶ τοῦ Ἡρώδου φόνου 94): Οὐ τοι τῶν ἐπει-  
γομένων ἐστὶ τὰ πράγματα, ἀλλὰ τῶν εὖ βουλευομένων.

Κατὰ δὲ τῆς εὐπιστίας πόσοι δὲν λαλοῦσιν;

Ὁ Ἡσίοδος (ἔργα καὶ ἡμέρ. 372): Πίστεις δ' ἄρα ὁμῶς καὶ  
ἀπιστίαι ὄλεσαν ἀνδρας.

Ὁ Σόλων (ἀπόσπ. 42, Bergk τόμ. 2, σελ. 59):

Πεφυλαγμένος ἀνδρα ἕκαστον ὄρα,  
μὴ κρυπτὸν ἔχων ἔγχος κραδίη  
φαιδρῶ σε προσενέπη προσώπῳ,  
γλῶσσα δὲ οἱ διχόμυθος ἐκ μελαίνης φρενὸς γεγωνῆ.

Ὁ Ἐπίχαρμος (ἀπόσπ. 255, Mullach τόμ. 1, σελ. 144):

Νᾶφε καὶ μέμνας' ἀπιστεῖν ἄρθρα ταῦτα τᾶν φρενῶν.

Ὁ Πίνδαρος (ἀπόσπ. 233, Bergk σελ. ): :

Πιστὸν δ' ἀπίστοις οὐδέν.

Ἡ Πράξιλλα (ἀπόσπ. 4, Bergk τόμ. 3, σελ. 567):

Ὑπὸ παντὶ λίθῳ σκορπίον, ὧ 'ταῖρε, φυλάσσεο.

Ὁ Εὐριπίδης (Ἑλένη 1617, Dindorf):

Σώφρονος δ' ἀπιστίας  
οὐκ ἔστιν οὐδὲν χρησιμώτερον βροτοῖς.

Ὁ Δημόκριτος (ἀπ. 169, Mullach τόμ. 1, σελ. 350):

Μὴ πᾶσι, ἀλλὰ τοῖσι δοκίμοισι πιστεύειν· τὸ μὲν γὰρ εὐηθες, τὸ  
δὲ σωφρονέοντος.

Οἱ κωμικοὶ (ἀδέσποτα, ἀπόσπ. 1327, Kock 3, 530):

Πολλ' ἀπιστία δέδρακεν ἀγαθὰ καὶ πίστις κακὰ

Ὁ ἀρχαῖος Ἑλληνικὸς λαὸς ἐν τοῖς ᾄσμασιν αὐτοῦ :

Ὑπὸ παντὶ λίθῳ σκορπίος, ὧ 'ταῖρ', ὑποδύεται·  
φράζευ, μὴ σε βάλῃ· τῷ δ' ἀφανεῖ πᾶς ἔπεται δόλος 1).

1) Σκόλιον Πραξίλλης 23, Bergk τόμ. 3, σελ. 650.

Ὁ ἀρχαῖος Ἑλληνικὸς λαὸς ἐν ταῖς παροιμίαις αὐτοῦ :

Ὑπὸ παντὶ λίθῳ σκορπίος — Ὑπὸ παντὶ λίθῳ σκορπίος καθεύδει  
— Ὑπὸ παντὶ λίθῳ σκορπίος εὔδει 1).

Ὅτι δὲ ἡ μετάνοια μετὰ τὸ ἐξ ἀφροσύνης πάθημα εἶνε ἀνωφε-  
λής, λέγει ὁ Ὅμηρος (Ἰλιάδ. Ρ 32) :

Ῥεχθὲν δέ τε νήπιος ἔγνω.

Καὶ ὁ Ἐπίχαρμος (ἀπ. 269, Mullach 1, 145) :

Οὐ μετανόειν, ἀλλὰ προνοεῖν χρὴ τὸν ἄνδρα τὸν σοφόν 2).

Πάντων τούτων τῶν ἐξόχων πνευμάτων τὰ πολύτιμα διδάγματα ἐγκλείουσιν οἱ ἐνταῦθα ἐκφραλιζόμενοι ἄριστοι οὔτοι Αἰσώπειοι μῦθοι, ὧν τὸν ἕτερον μάλιστα, «τράγος καὶ ἀλώπηξ», ἀναγινώσκουσι νῦν μυριάδες μυριάδων Γερμανοπαίδων ἐν τοῖς Ἀλφαβηταρίοις τοῦ Vogel, Fechner, Klussmann, Verein praktischer Schulmänner, Otto Schulz - Bohm 3) καὶ ἐν τοῖς Ἀναγνωσματαρίοις τοῦ Sostmann, τοῦ Keck καὶ τοῦ Dietlein 4).

---

«Εἰς νεαροὺς παῖδας μείζων ἔσται ἡ ἠθικὴ ζημία, ἢ ἐκ τοῦ παραδείγματος τῆς εὐδοκιμούσης κακίας, ἢ ἡ σύνεσις, ἢ τὰ τάχα θὰ προσκλήσωνται τοῦ νὰ μὴ πιστεύωσι τοῦ λοιποῦ εἰς μωρίας. Ἀπὸ τῶν μωριῶν, αἵτινες μαστίζουσι τὸ ἄνθρωπινον γένος, οὐδαμῶς θὰ δυνηθῆ νὰ σώσῃ τοὺς παῖδας ἡμῶν ὁ ἐν λόγῳ μῦθος, οὔτε ἄλλος τις, ἀλλ' ἡ θετικὴ γνῶσις τοῦ κόσμου καὶ τῶν πραγμάτων αὐτῶν, εἰς τὰ ὅποια αἰ τιμωρίαι ἀναφέρονται. Τὸ αὐτὸ δὲ ἀληθεύει καὶ περὶ πάσης ἄλλης διδασκαλίας. Διὸ ὤφειλε καὶ ὁ συγγραφεὺς τοῦ κρινομένου βιβλίου νὰ προσφέρῃ εἰς τοὺς παῖδας περὶ φρονήσεως μὲν προκειμένου,

1) Ζηνόδιος 6, 20. Διογενειανός 8, 59.

2) Παράβαλε καὶ τὸ παρὰ Ἰωάν. τῷ Στοβαίῳ (3, 64) τοῦ Γαίου ὑπὲρ δεσποτῶν : Σωφρονέστερον δὲ οἶμαι τοῦ μετὰ τὸ παθεῖν ἐγκαλεῖν τὸ πρὶν παθεῖν φυλάξασθαι τὸ μὴ παθεῖν. Ἴδ. περὶ τοῦ αὐτοῦ καὶ Ἀποστόλιον 15, 87 c.

3) Vogel, Des Kindes zweites Schulbuch, 6 Aufl. σελ. 156, ἀριθ. 75. — Fechner, Ausgab. A. 10 Aufl. 1879, σελ. 71, ἀρ. 23. — Klussmann, Aufg. 3, 1879, σελ. 86, ἀρ. 98. — Ver. prakt. Schulmänner, I Theil 1886, σελ. 89, ἀρ. 69. — Schulz - Bohm, Ausgab. C. 1887, ἀρ. 9, σελ. 129.

4) Sostmann, Deuts. Leseb. für Mittelklassen der Bürgerschulen und Oberklassen der Volksschulen 1864, σελ. 130, ἀρ. 47. — Keck, Nordeuts. Leseb. 19 ἔκδ. 1890, σελ. 52, ἀρ. 92. — Dietlein, Deuts. Leseb. für mehrklassige Bürger- und Volksschule, I Unterstuf. 1895, σελ. 52, ἀρ. 103.

συγκεκριμένας περιπτώσεις φρονήσεως καὶ δὴ οὐχὶ τράγων καὶ λύκων. Περὶ ταπεινοφροσύνης δέ, συγκεκριμένας περιπτώσεις ταπεινοφροσύνης ὡς ἀρετῆς ἀνθρωπείας, καὶ οὕτω καθεξῆς· ἢ ἐκ τούτων ὠφέλεια τῶν παιδῶν ἤθελεν εἶσθαι τότε καὶ ἄμεσος καὶ πραγματική. Ἡ Ἱερὰ Γραφή, τὸ Εὐαγγέλιον, ὡς καὶ ἡ πατριος ἡμῶν ἱστορία γέμει λαμπροτάτων παραδειγμάτων ἀρετῆς ἀνθρώπων· ὁ συγγραφεὺς ὁμως τοῦ ὑπὸ κρίσιν Ἀναγνωσματαρίου ἀφῆκε τοὺς στίλβοντας τούτους ἀδάμαντας, παρέλιπε νὰ διδάξῃ ἀναφανδὸν καὶ παρηγορία αὐτὴν τὴν ζῶσαν ἀρετὴν, προετίμησε δὲ μᾶλλον νὰ διδάξῃ ἀρετὴν ἀμφιδόλου ἀξίας, καὶ ταύτην δι' ἀλληγοριῶν καὶ μύθων».

Ἄλλ' «ὁ συγγραφεὺς τοῦ ὑπὸ κρίσιν Ἀναγνωσματαρίου» ἐξεπαιδεύθη ἐπὶ χρόνον μακρὸν ἐν Εὐρώπῃ δι' ἔθνικῶν χρημάτων, καὶ θὰ ἦτο σφόδρα ἐπονείδιστον νὰ ἐπέστρεφεν εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ ἐπὶ τοσοῦτον ἐν τοῖς παιδαγωγικοῖς καὶ φιλοσοφικοῖς καὶ φιλολογικοῖς μαθήμασιν ἀκατάρτιστος, ὥστε νὰ ἔχῃ ἐν τῇ κεφαλῇ αὐτοῦ ὅ,τι καὶ ὁ εἰκαιότατος τῶν ξυλοσχιστῶν καὶ ὁ κακοδαιμονέστατος τῶν ἐμβροντήτων. Ἐπρεπε νὰ εἶνε μόνος ἐπὶ τοῦ πλανήτου τούτου, πρὸς δὲ καὶ ἐμβρόντητος, ὥστε νὰ ἐκστομίζη ὅτι κεν ἐπ' ἀκαιρίμαν γλῶσσαν ἔπος ἔλθῃ καὶ νὰ γνωμοτυπῇ μετὰ προπετείας, μεθ' ἧς οἱ ἐνταῦθα διὰ τοῦ στόματος τῶν χαρισστάτων κριτῶν ἡμῶν περὶ αὐτοὺς συναγελαζόμενοι λεπτοὶ καὶ ξηροὶ λόγοι ληροῦσιν. Ἀφοῦ ὁμως σὺν τοῖς ἄλλοις ὑπάρχουσι καὶ μυριάδες σοφῶν ἀνδρῶν ἐν τῷ πλανήτῃ τούτῳ, καὶ ἀφοῦ δόξα τῷ Θεῷ δὲν ἐσαλεύθη ἀκόμη ὁ ἐγκέφαλος αὐτοῦ, ὤφειλεν οὐ μόνον νὰ μὴ ληρῇ ὡς ἀπ' ὄνου πεσών, ἀλλὰ καὶ τὰ τοιαῦτα ληρήματα ὡς βλασφημίας ἀνιέρους καὶ ὡς ὕβρεις ἀυθάδεις πρὸς τὴν Ἐπιστήμην καὶ τὸν ὀρθὸν λόγον νὰ βδελύσσονται καὶ νὰ μαστίζη.

Πᾶσα πρότασις τῆς ἐνταῦθα κατὰ λέξιν ἀντιγραφείσης κακοκρισίας ταύτης τῶν ἡμετέρων κ. κ. κριτῶν εἶνε καὶ μία βλασφημία κατὰ τῆς Ἐπιστήμης καὶ μία ὕβρις πρὸς τὸν ὀρθὸν λόγον.

Βλασφημία ὅτι ἐν τοῖς Αἰσωπείοις μύθοις εὐδοκίμει που ἡ κακία — ὕβρις ὅτι ἡ παιδεία τῶν νέων δύναται νὰ συντελεσθῇ ποτε δι' οἰουδήποτε ἀδιακρίτως λόγου, εἴτε μυθικοῦ εἴτε πραγματικοῦ — βλασφημία ὅτι μόνον ἡ θετικὴ γνῶσις τοῦ κόσμου καὶ τῶν πραγμάτων κέκτηται τὸ ἀπόλυτον τῆς παιδευτικῆς δυνάμεως κράτος, οὐδεμία δὲ οὐδενὸς ἄλλου μαθήματος γνῶσις, οὐδ' ἔχνος τοιαύτης ἔχει — ὕβρις ὅτι πρέπει νὰ προσφέρωνται εἰς τοὺς παῖδας πρὸς διδασκαλίαν ἠθικὴν μόνον συγκεκριμένας περιπτώσεις, οὐδέποτε δὲ μῦ-



θοι Αἰσώπειοι — βλασφημία τὸ ἀξιοῦν νὰ ἐγκαταμιγνύηται ἐν τοῖς ἀναγνωστικοῖς βιβλίοις ἢ Ἱερὰ Γραφή καὶ τὸ Εὐαγγέλιον — δημοκοπία καὶ δὴ τοῦ ἀηδεστάτου εἴδους νὰ φέρηται εἰς τὸ στόμα ἐν παντὶ καιρῷ καὶ τόπῳ « ἡ πάτριος ἡμῶν Ἱστορία, ἣτις γέμει λαμπροτάτων παραδειγμάτων ἀρετῆς ἀνθρωπίνης » — ὕβρις καὶ βλασφημία ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους πάντα τὰ λεγόμενα ταῦτα !

Οἱ Αἰσώπειοι μῦθοι εἶνε ἐν τῶν τιμάλφεστάτων κειμηλίων τοῦ ἀνθρώπινου γένους, κληροδοτηθέν αὐτῷ ὑπὸ τοῦ δαιμονίου Ἑλληνικοῦ πνεύματος καὶ ἐπιδρῶν παιδευτικῶς καὶ ἐξανθρωπιστικῶς ἐπὶ τῶν μὴ ἀνεπτυγμένων ἀνθρώπων, ἐπὶ τῶν παιδαρίων δηλ. καὶ τοῦ λαοῦ οὕτως, ὅπως σύμπαντες οἱ Ἕλληνες συγγραφεῖς ὁμοῦ καὶ σύμπαντα τὰ Ἱερὰ βιβλία ὁμοῦ ἐπὶ τῶν ἀνεπτυγμένων ἀνθρώπων. Τὸ πνεῦμα τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων τὸ ἀνθρωπιστικὸν ἀκέραιον καὶ τὸ πνεῦμα τῶν Ἱερῶν Γραφῶν τὸ ἠθοποιὸν ἀπαρμειῶτον διαπνέει αὐτοὺς κατὰ τρόπον μάλιστα χαριέστατον καὶ εὐνοητότατον ἐξαγγελλόμενον. Τοῦτο πολλάκις ἐλέχθη ἐνταῦθα καὶ ποιά τις ἀπόπειρα ἀλλαγῆς γίνεται πρὸς ἐναργεστάτην κατάδειξιν αὐτοῦ 1). Τὸ δυσχυρίζεσθαι δὲ ὅτι ἐν αὐτοῖς εὐδοκιμεῖ που ἡ κακία ἐλέγχει ἄγνοιαν τῶν πραγμάτων παχυλήν, ἐλέγχει τοῦ νοῦ ἀμβλύτητα μεγάλην, ἐλέγχει πώρωσιν ψυχικὴν οἰκτρὰν, ἐλέγχει βλάσφημον ψυχικὴν διάθεσιν ἐπαίσχυντον.

---

« Ἀπὸ δὲ τῶν μωριῶν, αἵτινες μαστίζουσι τὸ ἀνθρώπινον γένος » οὐ μόνον οἱ μῦθοι δὲν δύνανται νὰ σώσωσι τοὺς παῖδας, ἀλλ' οὐδεὶς λόγος ἀνεξαιρέτως, οὐδ' οἱ θειότατοι ἀκόμη. Οὐδεὶς παιδαγωγικὸς τρόπος ἀνεξαιρέτως, οὐδ' οἱ παιδευτικώτατοι ἀκόμη.

Ἡ ἐν τῇ ὀρθόγνωμοσύνῃ καὶ ὀρθοπραγίᾳ παιδεία τῶν νέων γενεῶν δὲν ἐξαρτᾶται οὔτε ἐκ τῶν λόγων οὔτε ἐκ τῶν βιβλίων οὔτε ἐκ τῶν διδασκάλων οὔτε ἐκ τῶν σχολείων τόσον, ὅσον κοινῶς νομίζουσιν οἱ ἀνιστόρητοι καὶ ἀφιλοσόφητοι τῶν ἀνθρώπων. Αὕτη ἐξαρτᾶται, ὡς οἱ ἐμβαθύναντες εἰς τὰ πράγματα ταῦτα τοῦ κόσμου ἐπίστανται, ἐκ παραγόντων ὅλως διαφόρων τῶν κοινῶς ὑπὸ τῶν κοινῶν ἀνθρώπων ἐν τιμῇ ὄντων. Ἐξαρ-

1) Ἐν τῷ τρίτῳ μέρει τῆς παρούσης πραγματείας ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν « Τὰ Ὀμηρικὰ ἔπη καὶ οἱ Αἰσώπειοι μῦθοι ».



τάται ἐκ τοῦ ἤθους τῶν ἀρχόντων τῆς πολιτείας, ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ἤθους τῶν πρεσβυτέρων, ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ἤθους τῆς κοινωνίας, ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν περὶ τιμῆς καὶ τιμωρίας διατάξεων τῶν καθεστώτων νόμων καὶ ἔσχατον — τούτων πάντων προὔπαρχόντων—ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν ἀρίστων λόγων καὶ παιδευμάτων.

Λέγει ὁ Σιμωνίδης : « Πόλις ἄνδρα διδάσκει » 1).

Λέγουσιν οἱ Πυθαγόρειοι : « Ξενόφιλος ὁ Πυθαγορικὸς ὑπὸ τινος ἐρωτηθεὶς πῶς ἂν μάλιστα τὸν υἱὸν παιδεύσειεν, εἶπεν, εἰ πόλεως εὐνομούμενης γενηθεῖη » 2).

Λέγει ὁ Δημόκριτος : « Πόλις γὰρ εὖ ἀγομένη μεγίστη ὀρθωσίς ἐστι καὶ ἐν τούτῳ πάντα ἐνι, καὶ τούτου σωζομένου πάντα σώζεται, καὶ τούτου φθειρομένου τὰ πάντα διαφθείρεται » 3).

Λέγει ὁ Αἰσχίνης : « Τί δ' ὄφελος παιδαγωγούς τρέφειν ἢ παιδοτρίβας καὶ διδασκάλους τοῖς παισὶν ἐφιστάναι, ὅταν οἱ τὴν τῶν νόμων παρακαταθήκην ἔχοντες πρὸς τὰς αἰσχύνας κατακάμπωνται ; Εὖ γὰρ ἴσαστε, ὅτι οὐχ αἱ παλαιστραὶ οὐδὲ τὰ διδασκαλεῖα οὐδ' ἡ μουσικὴ μόνον παιδεύει τοὺς νεωτέρους, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον τὰ δημόσια κηρύγματα. Κηρύττεται τις ἐν τῷ θεάτρῳ, ὅτι στεφανοῦται ἀρετῆς ἕνεκα καὶ ἀνδραγαθίας καὶ εὐνοίας ἄνθρωπος ἀσχημῶν τῷ βίῳ καὶ βδελυρός· ὁ δὲ γε νεώτερος ταῦτα ἰδὼν διεφθάρη. Δίκην τις διέδωκε πονηρός . . οἱ δὲ γε ἄλλοι πεπαίδευνται. Τάναντία τις ψηφισάμενος τῶν καλῶν καὶ δικαίων, ἐπανελθὼν οἴκαδε παιδεύει τὸν υἱόν· ὁ δὲ γε εἰκότως οὐ πείθεται, ἀλλὰ τὸ νοθετεῖν ἐνταῦθα ἐνοχλεῖν ἤδη καὶ δικαίως ὀνομάζεται » 4).

Λέγει ὁ Λυκουῦργος : « Δύο γὰρ ἐστι τὰ παιδεύοντα τοὺς νέους, ἢ τε τῶν ἀδικούντων τιμωρία καὶ ἢ τοῖς ἀνδράσι τοῖς ἀγαθοῖς διδομένη δωρεά. πρὸς ἐκάτερον δὲ τούτων ἀποβλέποντες τὴν μὲν διὰ τὸν φόβον φεύγουσι, τῆς δὲ διὰ τὴν δόξαν ἐπιθυμοῦσιν » 5).

Λέγει Ἀνδρόνικος ὁ Ρόδιος : « Ἐκ τῶν αὐτῶν καὶ διὰ τῶν αὐτῶν ἐθῶν καὶ ἔργων καὶ γίνεται πᾶσα ἀρετὴ καὶ φθείρεται· γίνεται μὲν

1) Σιμωνίδης, ἀπόσπ. 67, ἔκδ. Begk, τόμ. 3, σελ. 418.

2) Πυθαγορείων γνῶμαι 62, Mullach τόμ. 1, σελ. 503.

3) Δημόκριτος, *Moralia fragm.* 212, Mullach τόμ. 1, σελ. 353.

4) Αἰσχίνης, *Κατὰ Τιμάρχου* 178. *Κατὰ Κτησιφῶντος* 246.

5) Λυκουῦργος, *Κατὰ Λεωκράτους* 10, κεφ. 3, σελ. 149.

ἀγαθῶν ὄντων τῶν ἐθνῶν, φθείρεται δὲ ἀπὸ τῶν ἐναντίων, ὁμοίως δὲ καὶ τέχνη» 1).

Λέγει Τίμαιος ὁ Λοκρός: « Ἰκανὰ δὲ τὰ ἔθρα, ἐν οἷς ἂν ἐντραφῶσι κατὰ πόλιν ἢ οἶκον, καὶ ἅ καθ' ἡμέραν δίαιτα, θρύπτοισα τὰν ψυχὰν ἢ ῥωννῦσα πότ' ἀλκάν» 2).

Λέγει ὁ Πλάτων: « Οὐκ ἂν ποτε γένοιτο εὐδαίμων οὔτε πόλις οὔτ' ἀνὴρ οὐδεὶς, ὅς ἂν μὴ μετὰ φρονήσεως ὑπὸ δικαιοσύνης διαγάγη τὸν βίον, ἥτοι ἐν αὐτῷ κεκτημένος ἢ ὀσίων ἀνδρῶν ἀρχόντων ἐν ἤθεσι τραφεῖς τε καὶ παιδευθεῖς ἐνδίκως. — Ὁ δ' ἔμφρων νομοθέτης τοῖς πρεσβυτέροις ἂν μᾶλλον παρακελεύοιτο αἰσχύνεσθαι τοὺς νέους, καὶ πάντων μάλιστα εὐλαβεῖσθαι, μὴ ποτέ τις αὐτὸν ἴδῃ τῶν νέων ἢ ἐπακούσῃ δρῶντα ἢ λέγοντά τι τῶν αἰσchrῶν, ὡς ὅπου ἀναισχυνοῦσι γέροντες, ἀνάγκη καὶ νέους ἐνταῦθα εἶναι ἀναιδεστάτους. Παιδεία γὰρ νέων διαφέρουσα ἐστὶν ἅμα καὶ αὐτῶν οὐ τὸ νοθετεῖν, ἀλλ' ἅπερ ἂν ἄλλον νοθετῶν εἴποι τις, φαίνεσθαι ταῦτα αὐτὸν δρῶντα διὰ βίου. — Ἡ ψυχὴ . . ποικίλλει μὲν εἶδη δυσκολίας καὶ δυσθυμίας παντοδαπά, ποικίλλει δὲ θρασύτητός τε καὶ δειλίας, ἔτι δὲ λήθης ἅμα καὶ δυσμαθείας. πρὸς δὲ τούτοις, ὅταν οὕτω κακῶς παγέντων πολιτεῖαι κακαὶ καὶ λόγοι κατὰ πόλεις ἰδίᾳ τε καὶ δημοσίᾳ λεχθῶσιν, ἔτι δὲ μαθήματα μηδαμῆ τούτων ἰατρικὰ ἐκ νέων μανθάνηται, ταύτῃ κακοὶ πάντες οἱ κακοὶ διὰ δύο ἀκουσιώτατα γιγνόμεθα: ὧν αἰτιατέον μὲν τοὺς φυτεύοντας ἀεὶ τῶν φυτευομένων μᾶλλον καὶ τοὺς τρέφοντας τῶν τρεφομένων, προθυμητέον μὲν, ὅπῃ τις δύναται, καὶ διὰ τροφῆς καὶ δι' ἐπιτηδευμάτων μαθημάτων τε φυγεῖν μὲν κακίαν, τούναντίον δὲ ἐλεῖν. — Πόλιν, ὡς ἔοικε, τὴν μέλλουσαν σώζεσθαι τε καὶ εὐδαιμονήσειν εἰς δύναμιν ἀνθρωπίνην δεῖ καὶ ἀναγκαῖον τιμᾶς τε καὶ ἀτιμίας διανέμειν ὀρθῶς» 3).

Λέγει ὁ Ἀριστοτέλης: « Εἰ μὲν οὖν ἦσαν οἱ λόγοι αὐτάρχεις πρὸς τὸ ποιῆσαι ἐπιεικεῖς, πολλοὺς ἂν μισθοὺς καὶ μεγάλους δικαίως ἔφερον, κατὰ τὸν Θεόγνιν, καὶ ἔδει ἂν τούτους πορίσασθαι: νῦν δὲ

1) Ἀνδρόνικος ὁ Ῥόδιος, Ἠθικῶν Νικομαχείων παράφρασις, βιβλ. 6'. κεφ. α'. Fragment. Philos. Graec. Mullach τόμ. 3, σελ. 331.

2) Λοκρῶ Τιμαίῳ περὶ ψυχᾶς κόσμῳ καὶ φύσις 103 B. Πλάτωνος ἔκδ. C. Fr. Hermann, Lipsiae 1870, τόμ. 4, σελ. 419.

3) Πλάτων, Ἐπιστολὴ 7, 335. Νόμοι 729 B. Τίμαιος 87 A καὶ ἐξ. Νόμοι 697 B.